

ECOLOGICA, Vol. 29, No 105 (2022), 1-7

<https://doi.org/10.18485/ecologica.2022.29.105.1>

Originalni naučni rad

UDC: 330.542:338.45]:342.25(497.11)

342.25:338.43(497.11)

Uticaj lokalne samouprave na održivi razvoj agrarnog potencijala

The influence of local self-government on sustainable development of agricultural potential

Andrija Blanuša¹, Slobodan Petrović², Srđan Žikić^{3}, Dragana Trifunović⁴*

^{1,3,4}Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Fakultet društvenih nauka, Beograd, Srbija /
University Business Academy in Novi Sad, Faculty of Social Sciences, Belgrade, Serbia

²Univerzitet MB, Poslovni i pravni fakultet, Beograd, Srbija /
MB University, Faculty of Business and Law, Belgrade, Serbia

*Autor za prepisku / Corresponding author

Rad primljen / Received: 20.01.2022, Rad prihvaćen / Accepted: 08.03.2022.

Sažetak: Ovaj istraživački rad koncizno i nedvosmisleno prikazuje značaj, a prema tome i uticaj lokalne samouprave na održivi razvoj agrarnog potencijala opština i gradova u Republici Srbiji. Autori posebnu pažnju obraćaju na deskriptivnu analizu velikog broja akata unutar lokalnih samouprava donetih u poslednjih nekoliko godina, što upućuje na važnost činjenice da lokalna samouprava ima prioritet za jačanje održivog razvoja agrarnog potencijala. Kvalitativnim i kvantitativnim metodom istraživanja i analizom pozitivnih dokumenata u oblasti istraživanja, autori su izveli određene konkluzije koje su prikazali u radu. Klasifikacijom selektovanih podataka autori su u zaključku izneli predloge reforme lokalne samouprave i njenih činilaca i subjekata koji utiču na moderniji pristup održivog razvoja agrarnog potencijala u Republici Srbiji. Tabelarno su prikazane strukture i iskorišćenosti poljoprivrednog zemljišta, kao i brojne mere koje podstiču razvoj agrarnog potencijala i održivog razvoja.

Cljučne reči: lokalna samouprava, agroprivreda, Republika Srbija, održivi razvoj, agrarni potencijal, poljoprivredno zemljište.

Abstract: This research work concisely and unequivocally shows the importance, and therefore the impact of local self-government on the sustainable development of agricultural potential of municipalities and cities in the Republic of Serbia. The authors pay special attention to the descriptive analysis of a large number of acts within local governments adopted in recent years, which indicates the importance of the fact that local government has priority for strengthening the sustainable development of agricultural potential. By qualitative and quantitative research method and analysis of positive documents in the field of research, the authors made certain conclusions that they presented in the paper. By classifying the selected data, the authors concluded their proposals for the reform of local self-government and its factors and entities that influence the modern approach to sustainable development of agricultural potential in the Republic of Serbia. The structure and utilization of agricultural land are tabulated, as well as numerous measures that encourage the development of agricultural potential and sustainable development.

Keywords: local self-government, agriculture, Republic of Serbia, sustainable development, agricultural potential, agricultural land.

¹orcid.org/0000-0001-8317-9285, e-mail: andrijasn3@gmail.com

²orcid.org/0000-0002-9343-5999, e-mail: slobpetrovic@yahoo.de

³orcid.org/0000-0003-3982-9433, e-mail: srdjan.zikic@fdn.edu.rs

⁴orcid.org/0000-0002-8051-1454, e-mail: draganatrifunovic1984@gmail.com

UVOD / INTRODUCTION

Danas lokalna samouprava ima značajnu ulogu i uticaj na razvoj agrarnog potencijala u Republici Srbiji. Od 2007. godine, od kada je donesen Zakon o lokalnoj samoupravi, veliki broj novih nadležnosti dobija lokalna vlast na uštrb centralne vlasti sa ciljem jačanja poljoprivrede i njenog neophodnog razvoja. Još veću i važniju ulogu lokalna samouprava može imati u narednim godinama u vidu implementacije agrarne politike kroz izvorne i poverene poslove koje su joj poverene od strane centralne vlasti. U skladu s tim su lokalne samouprave postale nadležne za državno poljoprivredno zemljište. I u sistemu lokalne samouprave Republike Srbije se kao i u drugim tranzicionim državama gde je lokalna samouprava još uvek nerazvijena, javljaju brojni problemi i zloupotrebe, naročito po pitanju zakupa državnog poljoprivrednog zemljišta.

1. UTICAJ LOKALNE SAMOUPRAVE NA RAZVOJ AGRARNOG POTENCIJALA / THE INFLUENCE OF LOCAL SELF-GOVERNMENT ON THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL POTENTIAL

Preduslov za poboljšanje rezultata mera razvoja poljoprivrede je promena u načinu upravljanja, sprovođenja i praćenja lokalne poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja. Iako postoje velike razlike među opštinama u Srbiji, ipak se može reći da u svim postoji veliki prostor za unapređenje i modernizaciju. Ipak, brojna istraživanja pokazuju kako je poljoprivreda još uvek važan segment razvoja lokalne samouprave u Srbiji, pa i same države Srbije te smatramo da poljoprivredi treba posvetiti značajnu pažnju, kako danas tako i u budućnosti, iako agrarne države ne spadaju u najrazvijenije države u svetu.

Postavlja se pitanje na koji način ojačati agrarnu politiku u jedinicama lokalne samouprave, tačnije koji su načini za jačanje funkcionisanja ruralnih sredina u implementaciji agrarne politike. U središtu ovog potencijala prvenstveno jeste stanovništvo kao vodeći i razvojni faktor jačanja i sprovođenja ove politike. Osnovni ciljevi bi bili da se zadrži stanovništvo u ruralnim sredinama i da se tom stanovništvu pruži jednako kvalitetan život kao u gradu. Takođe, potrebno je omogućiti i nesmetano naseljavanje ruralnih područja od strane gradskog stanovništva, ako ta odlučnost kod gradskog stanovništva postoji. Naravno i finansijska pomoć države i razvoj konkurencije može umnogome da doprinese jačanju agrarne politike u lokalnoj samoupravi.

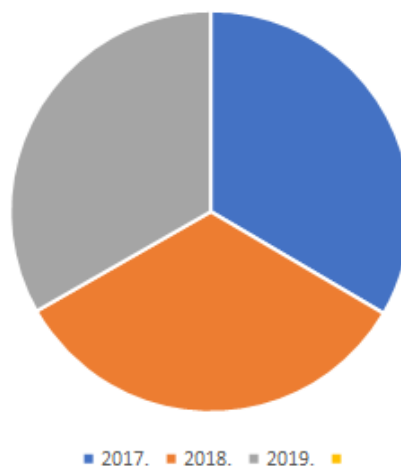
U Tabeli 1 će se lako prepoznati poljoprivredni potencijal lokalnih samouprava u Republici Srbiji. Već smo naveli koji su razloge efikasnijeg sprovođenja agrarne politike, ali je problem što je u ruralnim pod-

ručjima većinsko stanovništvo starije dobi. Što znači da potencijal budućeg razvoja agrarne politike i nije obećavajuć. U podacima broja i veličine poljoprivrednog zemljišta prednjači AP Vojvodina na čijoj teritoriji se nalazi blizu 35% poljoprivrednog zemljišta Republike Srbije. Najveći potencijal u razvoju agrarne politike ima Vojvodina i nadamo se da će to i opravdati u godinama koje dolaze.

Tabela 1. Korišćeno poljoprivredno zemljište po regionima 2017-2019

Table 1. Used agricultural land by region 2017-2019

	Ukupno	Oranice i bašte
Republika Srbija		
2017.	3438130	2594980
2018.	3486908	2582909
2019.	3481567	2578898
Beogradski region		
2017.	148640	119335
2018.	147330	114699
2019.	150642	119148
Vojvodina		
2017.	1554354	1438183
2018.	1594311	1453032
2019.	1549861	1432382
Šumadija i Zapadna Srbija		
2017.	1012041	554558
2018.	1000063	529800
2019.	1034697	542111
Južna i Istočna Srbija		
2017.	723094	488947
2018.	745203	485378
2019.	746367	485257

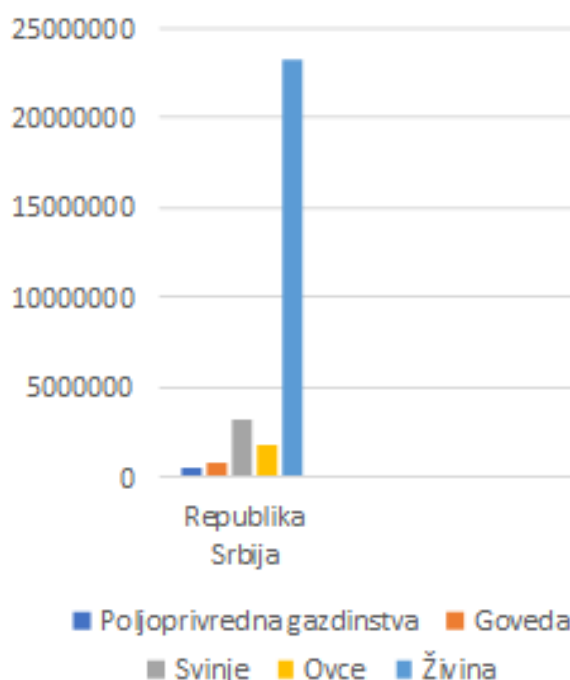
Grafikon 1. Korišćeno poljoprivredno zemljište (oranice i bašte) u RS za period od 2017 do 2019
Chart 1. Used agricultural land (arable land and gardens) in RS for the period from 2017 to 2019

I Tabela 2 pokazuje moć AP Vojvodine kada je agrarna politika u pitanju, gde možemo da vidimo kakva je struktura poljoprivrednih gazdinstava u Srbiji po poslednjoj anketi iz 2018. godine. Tabela 2 nedvosmisleno prikazuje sav potencijal razvoja agrarne politike u lokalnim samoupravama kao i potrebu da se unutar državne ali i lokalne vlasti donose i sprovode mere u kojima će moći da se iskaže pun kapacitet poljoprivrede i agrarnih prilika.

Tabela 2. Struktura poljoprivrednih gazdinstava iz 2018. godine

Table 2. The structure of agricultural holdings from 2018

Opis	Ukupno
Republika Srbija	
Poljoprivredna gazdinstva, broj	564541
Goveda, broj	881152
Svinje, broj	3266102
Ovce, broj	1799814
Živina, broj	23184387
Vlastiti dvoosovinski traktori, broj	451983
Beogradski region	
Poljoprivredna gazdinstva, broj	30033
Goveda, broj	46230
Svinje, broj	164975
Ovce, broj	97176
Živina, broj	763388
Vlastiti dvoosovinski traktori, broj	25261
Vojvodina	
Poljoprivredna gazdinstva, broj	127070
Goveda, broj	259231
Svinje, broj	1465668
Ovce, broj	325558
Živina, broj	10051849
Vlastiti dvoosovinski traktori, broj	116175
Šumadija i Zapadna Srbija	
Poljoprivredna gazdinstva, broj	242636
Goveda, broj	406599
Svinje, broj	1084766
Ovce, broj	1079071
Živina, broj	9443808
Vlastiti dvoosovinski traktori, broj	173856
Južna i Istočna Srbija	
Poljoprivredna gazdinstva, broj	164802
Goveda, broj	169091
Svinje, broj	550692
Ovce, broj	298009
Živina, broj	2925342
Vlastiti dvoosovinski traktori, broj	136691

Grafikon 2. Struktura poljoprivrednih gazdinstava iz 2018. godine

Chart 2. The structure of agricultural holdings from 2018

Međutim, većina pokazatelja kojima se ocenjuje uspešnost srpske agrarne politike u lokalnoj samoupravi je daleko od optimalne. U prilog domaćem agraru ne ide ni stopa rasta, ni spoljnotrgovinska razmena, ni produktivnost niti mehanizacija koja je daleko od moderne. Poljoprivreda je uvek igrala važnu ulogu u ekonomskom i društvenom životu i identitetu Srbije u svetu, pa je velika šteta i žal što se sve manje ljudi i porodica bavi ovim zanimanjem.

Nažalost, paradoksa u razvoju agrarne politike u lokalnoj samoupravi ima mnogo od neefikasne radne snage do velikog uvoza poljoprivrednih proizvoda na domaće tržište. Čak se i na teritoriji zemlje smanjila površina zemljišta koja su pod sistemima za navodnjavanje. U mnogim agrarnim granama je stao izvoz u inostranstvo i sada se proizvodi prodaju po mnogo nižim cenama usput gušeći male poljoprivrednike i zbog svega toga sela postaju samo tužni spomenici nekadašnjeg života. Analiziranjem stanja privrede, a samim tim i poljoprivrede, jedne države mogu se saznati problemi i razlozi nedovoljne uređenosti određene oblasti i smanjene efikasnosti iste. Analizom se može utvrditi sadržaj agrarne politike tako što će moći da se opiše problem koji je nastao i koji se mora rešiti (Blanuša i dr., 2021).

2. POTENCIJALNA PERSPEKTIVA RAZVOJA AGRARNOG POTENCIJALA U REPUBLICI SRBIJI SHODNO PROCESU PRIKLJUČENJA REPUBLIKE SRBIJE EVROPSKOJ UNIJI / POTENTIAL PERSPECTIVE OF AGRICULTURAL POTENTIAL DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF SERBIA IN ACCORDANCE WITH THE PROCESS OF THE REPUBLIC OF SERBIA'S ACCESSION TO THE EUROPEAN UNION

Najvažniji cilj Srbije trenutno jeste ulazak u Evropsku uniju, s nadom da će se mnoge oblasti društvenog razvoja podići na viši nivo. Između ostalog i agrarna politika može svoje mesto da nađe u potencijalnom napretku privrednog sistema jer EU veliku pažnju upravo posvećuje poljoprivredi i ruralnom razvoju. Put i nada ka proširenju Evropske unije nije ni malo lak tako da Srbiji predstoji velika borba da je na tom putu ništa ne omete.

Harmonizacija zakonodavstva i izgradnja odgovarajućih institucija predstavljaju osnovne predušlove za sticanje punopravnog članstva u EU za svaku zemlju kandidata. Poljoprivreda i ruralni razvoj, uključujući i oblast bezbednosti hrane, predstavljaju najobimniji deo zakonodavstva EU⁸. Nacionalni program za usvajanje pravnih tekovina Evropske unije 2014-2018. godine (NPAA) predstavlja detaljan, višegodišnji plan usklađivanja domaćih propisa sa propisima EU. Izrađen je tako da povezuje evropsko zakonodavstvo i domaći pravni poredak, kako bi se u svakom trenutku pratila dinamika, obim i kvalitet tog usklađivanja.

Poslednjih godina je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede donelo veći broj propisa iz pomenutih oblasti, međutim veliki broj tih propisa još uvek nije usvojen od strane Vlade RS. Svaka informacija o tome je dostupna u izveštajima o sprovođenju Nacionalnog programa za usvajanje pravnih tekovina EU, koji se rade na svaka tri meseca. Potvrđeno je ovim podacima da se propisi koji treba da ojačaju agrarnu politiku i usklade je sa agrarnom politikom EU, dosta sporo donose ili se ne donose uopšte ili ne nailaze na prihvaćenost od strane Vlade RS.

Kako bi Srbija uskladila svoju agrarnu politiku sa politikom EU, ona mora da ispuni određene standarde koji su odavno utvrđeni kao osnovni kriterijumi pridruživanja Evropskoj uniji. Prvenstveno stvaranje i funkcionisanje tržišne ekonomije koja treba da bude sposobna da se integriše u tržišne ekonomije ostalih zemalja članica. Takođe, sposobnost da se država izbori sa jakom konkurencijom kako ekonomija države ne bi bila uništena najezdom uvoznih roba u trenutku pridruživanja velikom slobodnom tržištu. Između ostalog ispunjavanje kriterijuma je i da se država prilagodi celom setu EU pravila i praksi

koje su poznate pod zajedničkim nazivom *acquis communautaire* što znači da se podrazumeva obaveza svih zemalja koje žele da se učlane u EU, da bezuslovno prihvate sve što od njih traži Evropska unija i traži.

Proces integracije u Zajedničku poljoprivrednu politiku EU (ZPP) sastoji se od harmonizacije zakonodavstva, izgradnje i jačanja institucija i reforme politike. Kada je u pitanju harmonizacija zakonodavstva, zemlja kandidat mora biti spremna da po pristupu sprovodi celokupnu pravnu regulativu u određenoj oblasti. ZPP je utemeljena na uredbama (regulativama), koje nije potrebno direktno ugrađivati u pravni poredak zemlje kandidata, ali se one moraju potpuno sprovesti. Zbog toga se preporučuje da se i pre pristupa EU pravni sistem prilagodi njenim merama, što zahteva veoma ozbiljne reforme i suštinska prilagođavanja budućih država članica.

Izgradnja institucija je, takođe, važan uslov integracija u Zajedničku poljoprivrednu politiku. Visoki standardi modernih javnih politika ugrađeni su u sistem implementacije ZPP. Uprava za agrarna plaćanja (u EU Agencija za plaćanje), sistem informativno-administrativne kontrole, drugi organi i organizacije, kao i aktivnosti moraju biti potpuno izgrađene, što zahteva i značajne administrativne, finansijske i kadrovske promene, što uopšte nije lako sprovesti.

Reforma politike i podrška prestrukturiranju je takođe važan korak ka integracijama u kom slučaju je potrebno naglasiti da preuzimanje EU mera može podržavati prestrukturiranje sektora poljoprivrede i njegovo prilagođavanje. Zato je racionalno i korisno da se politika postepeno prilagođava principima i zahtevima ZPP. To međutim nije moguće bez reforme politike i budžetskog jačanja podrške poljoprivredi.

Implementacijom agrarne politike i primenom njenih zakona treba stvoriti jedan siguran ambijent za poslovanje i privredni rast u EU. Povećavajući procese proizvodnje i prerade hrane, Unija sebe svrstava u jednog od najvećih konkurenata u izvozu i uvozu na svetskom tržištu. Srbija kroz brojne aktivnosti treba da vodi takvu agrarnu politiku sa jasnim ciljem stvaranja konkurentnosti u evropskom prostoru. Srbija je u proteklom periodu otpočela strukturne reforme agrarne politike primenom raznih strategija i programa i načinila značajne korake u cilju sprovođenja te reforme.

Usaglašavanje standarda zajedničke poljoprivredne politike i agrarne politike Srbije, nije samo uslov za članstvo u EU. Njenom primenom došlo bi se do povećanja proizvodnje, poboljšanja kvaliteta proizvoda, konkurentnosti na tržištu, povećanja

uvoza i izvoza, modernizaciji opreme i uvođenju novih tehnologija itd. Samim tim, došlo bi se i do poboljšanja društveno-ekonomskog života, povećanja standarda stanovništva, razvoja ruralne sredine i oporavka zemlje i srpske privrede u celini.

3. POLOŽAJ LOKALNE SAMOUPRAVE U POLITIČKOM SISTEMU REPUBLIKE SRBIJE I NJENE IMPLIKACIJE NA AGRARNI POTENCIJAL / THE POSITION OF LOCAL SELF-GOVERNMENT IN THE POLITICAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF SERBIA AND ITS IMPLICATIONS ON AGRICULTURAL POTENTIAL

Politički sistem Republike Srbije prošao je i još uvek prolazi kroz proces tranzicionih promena. Te promene počinju od geografskih, preko ustavnih, legislativnih, privrednih, svojinskih, pa sve do uticaja spoljašnjeg faktora na politički sistem, što u mnogome determiniše sadašnju poziciju agrara u Republici Srbiji. Sa ustavno-pravnog aspekta možemo reći da se politički sistem Republike Srbije u svom turbulentnom evolucionom procesu ustalio tek 2006. godine donošenjem pozitivnog Ustava, definisanjem granica, ali i pravnih ingerencija. Lokalna samouprava kao sastavni deo političko-pravnog života podložna je svim uticajima kako iz samog centra države (svojstvena karakteristika postsocijalističkim državama), pa sve do apsolutne težnje za samostalnošću (osobina svojstvena visokorazvijenim demokratskim državama sveta).

U Republici Srbiji postoji jednostepena lokalna samouprava i u okviru nje posebna rešenja za gradove i grad Beograd (glavni grad), tim rešenjima ublažuje se monotipnost (jednotipnost) i uniformnost opštine, kao jedine i osnovne jedinice lokalne samouprave (Marković, 2016). Sve dok postoji ovakva formulacija lokalne samouprave, teorijski i praktično, agrarni potencijal biće pod centralizovanom kontrolom institucija iz glavnog grada Republike Srbije – Beograda, što je školski primer loše koncipirane politike demokratskog razvoja prirodno bogatih predela države, pod čime se prvenstveno misli na politiku razvoja agrara, a koja je kao takva sastavni deo političkog sistema svake države.

Jer, koncipiranjem strategije razvoja i optimalnog raspoređivanja ulaganja u kulture koje su shodno podneblju kompatibilne (misli se na agrokulture), pravi se dugoročna strategija razvoja jedne od „najzelenijih grana privrede“ svake države i svakog društva, a to je poljoprivreda. Agrar je osnov fundamentalnog progresa države, pogotovo Republike Srbije koja je do pre Drugog svetskog rata imala 87% stanovništva koje je bavilo i živelo od poljoprivrede. Nakon Drugog svetskog rata, u skladu sa aktuelnom politikom, SFRJ se u vreme apsolutnog

vrhunca razvoja privrede, ubrajala u red industrijski srednje razvijenih zemalja sveta.

Ovim se pokazuje i dokazuje da je politika direktni kreator, pa i agrarnog razvoja, jer danas uveliko osećamo posledice društvenog trenda pedesetih godina dvadesetog veka, a to je trend napuštanja sela. Kada govorimo o prirodnim faktorima koji utiču na državu, neophodno je istaći da postoje dva glavna činioca - prvi je geografski položaj države, a drugi njeno prostranstvo (Blanuša i dr., 2020). Dakle, prirodni faktori kojima Republika Srbija raspolaže, u svakom pogledu pogoduju razvoju agrarnog potencijala. Nedostatak je demokratska uprava i poštovanje načela supsidijarnosti. Nedostaje ravnopravnost u zastupljenosti svih regiona, čime bi se agrarni potencijal istakao na pijedestal vitalnog činioca merkantilističke politike Republike Srbije, te bismo u tom smislu mogli da govorimo o Republici Srbiji kao evropskom agrarnom gigantu, za šta ona po svim svetskim parametrima ima kapaciteta. U demokratskim sistemima narod ostvaruje, ali i brani ovaj koncept „ravnopravnosti i slobode“ upravo kroz institucije (Ljubojević, Petrović, 2019).

Posebnu okolnost u celokupnom razvoju agrarne politike u okviru svih lokalnih samouprava Republike Srbije čini proces integracija u Evropsku uniju. Pred Republiku Srbiju se postavlja sijaset uslova koje je ona prinuđena da ispuni, u svim oblastima državnog i društvenog života. Ovakva okolnost nije se pokazala kao okolnost koja otvara put agrarnoj politici, što je za nas vrlo značajna činjenica, jer se bavimo izučavanjem uticaja politike kroz načelo decentralizacije (lokalnu samoupravu) na direktan razvoj agrarnog potencijala. Osamnaest godina od dobijanja evropske perspektive u Solunu, dvanaest godina od potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i sedam godina od početka pregovora o pristupanju Republike Srbije EU predstavljaju vremenske periode u kojima pristupanje, usklađivanje i zajednička budućnost izgledaju blizu, a članstvo sve dalje (Petrović, Vasilkov, 2021). Iz ovakve perspektive se može lako zaključiti da Republika Srbija treba da se posveti sprovođenju nacionalne strategije za razvoj agrara, jer je to prirodni resurs kojim raspolaže, kako zbog geoprostora, tako i zbog duge tradicije naroda sa prostora teritorije današnje Republike Srbije koji se poljoprivredom vekovima bavi, u interesu što veće iskorišćenosti, s obzirom da postoje objektivni kapaciteti.

Depolitizacija je uslov razvoja agrarnog potencijala, a lokalna samouprava može i sme da bude samo institucionalna podrška u procesu sprovođenja strategije o iskorišćenosti agrarnog resursa, kojim Republika Srbija raspolaže. Geoprostor na kome se prostire Srbija je izuzetno plodan, kako AP

Vojvodina, tako i Centralna Srbija, Šumadija, postoje raspoloživi meliorizacijski kapaciteti za uzgoj svih kultura koje su neophodne za život ljudske vrste. Ta činjenica anulira svaku političku ideologiju, bilo da se ona sprovodi sa centralnog ili lokalnog nivoa, to je nacionalni interes od neuporedivog značaja za stanovništvo Republike Srbije i svaki drugi pokušaj komparacije agrara je greška, odnosno gubljenje dragocenog vremena.

4. ODRŽIVI RAZVOJ AGRARA / SUSTAINABLE AGRICULTURAL DEVELOPMENT

Prilikom svog razvoja, poljoprivreda se suočava sa izazovom povećanja produktivnosti kako bi zadovoljila rastuće društvene potrebe za hranom i energijom. Ovaj izazov je dodatno opterećen potencijalnim uticajima poljoprivrede na životnu sredinu i klimatske promene. Na osnovu navedenih činjenica, može se zaključiti da je od suštinskog značaja da što veći broj država na lokalnom nivou razvije održivi agrarni sektor koji će biti kompatibilan sa ekosistemima i biodiverzitetima (Zhang, et al., 2020; Springmann, et al., 2018). Održiva poljoprivreda je zasnovana na njenom fundamentalnom uticaju na tri stuba održivog razvoja: ekonomija, društvo i životna sredina. Danas je ona prepoznata kao jedan od važnih ciljeva održivog razvoja koje su ratifikovale sve zemlje članice Ujedinjenih nacija 2015. godine (Hayati, 2017).

Imperativ održivog upravljanja agrarnim potencijalom predstavlja ekonomski, društveni i ekološki razvoj, pri čemu je neophodno učešće svih relevantnih faktora privrede i društva: lokalnih i državnih uprava, kompanija, građana i organizacija civilnog sektora. Glavni akter pritome predstavlja lokalna samouprava čija je osnovna uloga stvaranje što povoljnijih uslova za intenzivnije korišćenje i ulaganje u održivu poljoprivredu na lokalnom nivou. Povezivanje ekonomskih, ekoloških i društvenih faktora predstavlja nesumnjivo osnovu za realizaciju programa održivog razvoja (Žikić, i dr., 2020).

Ekonomski i društveni aspekti održivog agrara odnose se prvenstveno na korišćenje lokalnih izvora, čime se povećava stepen zaposlenosti, standard života lokalnih zajednica i ravnomerni regionalni razvoj. Održiva poljoprivreda ima strateški značaj za lokalni društveni razvoj, posebno u onim oblastima u kojima je ekonomski atraktivna zbog svoje dostupnosti. Održivo upravljanje prirodnim resursima pored brojnih navedenih pozitivnih efekata, dovodi i do dodatnog prelijevanja sredstava ka drugim privrednim granama i povećanja energetske efikasnosti (Žikić i dr., 2021).

Globalno posmatrano, usled povećanja potreba stanovništva za hranom i energijom svakodnevno se

stvaraju velike količine poljoprivrednog otpada. Glavna komponenta biljnih ostataka i agroindustrijskog otpada je celuloza, zatim lignin i hemice-luloza (lignocelulozna biomasa). Tradicionalno, neki ostaci useva koriste se u sagorevanju, proizvodnji stočne hrane, pokrivanju krovova, kompostiranju, malčiranju zemlje i proizvodnji papira. Biomasa takođe može poslužiti kao održivi izvor biogoriva (biodizel, bioetanol, biogas, biovodonik) i bioenergije, kako bi se ublažila nestašica fosilnih goriva i problemi klimatskih promena.

Dakle, valorizacija celuloznih ostataka ima potencijal da utiče na bioekonomiju kreiranjem proizvoda sa dodatom vrednošću uključujući biogoriva, biođubriva, bioplastiku, papir, industrijske enzime, organske kiseline itd. (Koul, et al., 2021). Felten sa saradnicima smatra da energija dobijena iz biomase igra veoma važnu ulogu u globalnoj politici očuvanja životne sredine. Rezultati njihovog istraživanja pokazuju da je emisija SO₂ prilikom proizvodnje električne energije iz biomase kukuruza bila manja za 30-76% u odnosu na proizvodnju energije iz fosilnih goriva, odnosno za 29-82% kada je u pitanju biodizel iz uljane repice. Studija takođe pokazuje da energija biomase pod komercijalnim poljoprivrednim uslovima, može značajno da umanji potrošnju prirodnih resursa (Felten, et al., 2013). Optimalni rezultati studije slučaja sprovedene od strane Wang J.J. i saradnika ukazuju da sistem daljinskog grejanja zasnovan na korišćenju održive biomase doprinosi energetskom, ekološkom i ekonomskom razvoju. Ovaj sistem može uštedeti 45,4% ukupnih godišnjih troškova i smanjiti emisiju CO₂ za 90,4% u odnosu na konvencionalne izvore energije (Wang et al., 2014).

S druge strane, rezultati istraživanja upućuju na to da održivo upravljanje poljoprivredom ima određena ograničenja u pogledu svoje održivosti. Ta ograničenja se pre svega odnose na relativno visoke troškove funkcionisanja poljoprivrednih farmi, kulturnog očuvanja zemljišta, potreba za izgradnjom lokalne infrastrukture i neophodne obuke farmera za održivu poljoprivrednu praksu (Yasser, et al., 2020). Samim tim, neophodno je uspostavljanje efikasnog institucionalnog i organizacionog okvira, kao i jačanje lokalnih administrativnih kapaciteta. To nesumnjivo predstavlja veliki izazov za lokalnu samoupravu jer mora da obezbedi što povoljnije finansijske uslove koji će omogućiti da održiva poljoprivreda postane svakodnevnica na tržištu. Istovremeno podrazumeva i otklanjanje brojnih prepreke za širenje sektora održivog agrara, uvođenje podsticajnih mera za proizvođače u ovom sektoru i obezbeđivanje podrške relevantnim istraživačkim i razvojnim aktivnostima u ovoj oblasti.

ZAKLJUČAK / CONCLUSION

Razvoj agrara kao vitalne grane sveukupne privrede Republike Srbije uslovljen je unutrašnjim i spoljašnjim činiocima koji imaju direktne reperkusije na sveukupni politički i strateški pristup razvoju agrara. Lokalna samouprava u Srbiji nužno mora biti oslobođena političkog faktora, svi direktni činioци razvoja agrara moraju biti podržani od strane Vlade Republike Srbije i time dobiti na legislativnom okviru, posmatranom kroz isključivo stratešku nameru razvoja celokupnog agrara naše zemlje.

Strategija, u ovom slučaju, podrazumeva, vraćanje prirodnom resursu kao nesumljivo najvećem potencijalu, neotuđivom, neiscrpnom, a uvek pouzdanom. Činjenica da je pre samo 80 godina Srbija bila zemlja za više od 85% stanovništva koje se bavilo poljoprivredom govori da je naš potencijal neiscrpan i neizmeran, te da je pogrešna politika razvoja sveukupne ekonomije dovela do devastiranja ovako krucijalnog resursa, pa i zanimanja, što će se u vrlo bliskoj budućnosti pokazati kao anomalija jednog veka, veka koji je uništio nacionalnu stabilnost, a upravo je ta stabilnost agrar.

Lokalna samouprava mora izboriti samostalnost u stimulanju razvoja poljoprivrede, poput država koje svojim primerom demantuju posledice centralizovane politike (komunističke ideologije), a to su: Francuska, Austrija, Švajcarska, Španija, Nemačka, Holandija i druge. Bez urgentnog intervenisanja naroda u ovaj segment ljudske egzistencije – nacija će biti ugrožena, gladna i duboko siromašna.

LITERATURA / REFERENCES

- [1] Blanuša, A., Petrović, S., Stevanović, M. (2021), Mesto i značaj agroprivrede u ekonomskom sistemu Republike Srbije od 2000. do 2021. godine, *Ecologica* 28(104), 581-590.
- [2] Blanuša, A., Vasilkov, Z., Petrović, S. (2020), Pravno-politički aspekti upravljanja državom u 21. veku, *Politička revija* 63(01), 263-283.
- [3] Felten, D., Fröba, N., Fries, J., Emmerling, C. (2013). Energy balances and greenhouse gas mitigation potentials of bioenergy cropping systems (Miscanthus, rapeseed, and maize) based on farming conditions in Western Germany. *Renewable Energy*, 55, 160-174.
- [4] Hayati, D. (2017). *A Literature Review on Frameworks and Methods for Measuring and Monitoring Sustainable Agriculture* (Technical Report).
- [5] Koul, B., Yakoob, M., Shah, M.P. (2021). Agricultural waste management strategies for environmental sustainability. *Environmental Research*, 112285.
- [6] Ljubojević, R., Petrović, S. (2019), Ključni faktori koji utiču na razvoj političkog sistema Republike Srbije, *Srpska politička misao* 65(3), 217-232.
- [7] Marković, R., (2016). *Ustavno pravo*, Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd, str. 418
- [8] Petrović, S., Vasilkov, Z. (2021), Pristupanje Republike Srbije Evropskoj uniji – proces bez kraja, *Politička revija* 68(2), 183-198.
- [9] Sayed, Y. A., Fadl, M. E. (2021). Agricultural sustainability evaluation of the new reclaimed soils at Dairut Area, Assiut, Egypt using GIS modeling. *The Egyptian Journal of Remote Sensing and Space Science*. 24(3), 707-719.
- [10] Springmann, M., Clark, M., Mason D'Croz, D., Wiebe, K., Bodirsky, B.L., Lassaletta, L., De Vries, W., Vermeulen, S.J., Herrero, M., Carlson, K.M. (2018). Options for keeping the food system within environmental limits. *Nature*, 562 (2018), p. 519
- [11] Wang, J.J., Long, X., Jin, G.H., Fu, C., Yang, K. (2014). Design optimization and analysis of a biomass gasification based BHP system: A case study in Harbin, China. *Renewable Energy*. 71, 572-583.
- [12] Zhang, X., Davidson, E., Zou, T., Lassaletta, L., Quan, Z., Li, T., Zhang, W. (2020). Quantifying nutrient budgets for sustainable nutrient management. *Glob. Biogeochem. Cycles*, 34, e2018GB006060
- [13] Žikić, S., Nestorović, M., Stevanović, M. (2021). Ekonomski, ekološki i društveni aspekti održivog upravljanja obnovljivom energijom. *Ecologica* 28(101), 57-64.
- [14] Žikić, S., Trifunović, D., Ranđelović, M. (2020), Zadovoljstvo poslom u funkciji održivog menadžmenta hotelskog sektora Stare planine, *Ecologica* 27(99), 530-537.